

Eesti
Sõjamuuseum
KINDRAL LAIDONERI MUSEUM

Eesti sõjamuuseumi – kindral Laidoneri muuseumi kogude poliitika

---

Sisukord

1. Kogude poliitika eesmärk	3
2. Muuseumi koostöövõrgustik	4
3. Kogumispõhimõtted	4
3.1 Kogumise eesmärk	4
3.2 Kogude poliitika alusdokumendid	4
3.3 Teiste sarnaste lähipiirkonnas tegutsevate muuseumide kogude lühianalüüs	5
3.4 Muuseumikogu täiendamise üldpõhimõtted	5
3.5 Muuseumikogu hetkeseis ja täiendamise vajadused	6
3.6 Muuseumikogu täiendamine	8
3.7 Museaalide väljaarvamine ja hoiule võetud eseme tagastamine	8
4. Kogud ja nende kasutamine	8
4.1 Muuseumikogu kasutamine	8
4.2 Digiteerimistöõde korraldus	9
4.3 Ruumid ja säilitustingimused	9
4.4 Turvalisus	9
Lisad	10
Kogud arvudes	10

Sissejuhatus

Eesti sõjamuuseum – kindral Laidoneri muuseum (*sõjamuuseum*) on Kaitseministeeriumi valitsemisalas tegutsev riigimuuseum ja ministeeriumi hallatav riigimuuseum. Sõjamuuseumi missiooniks on tagada Eesti sõjaajaloo kõrgetasemeline uurimine, talletamine ja avalikkusele vahendamine ning sõjaajaloolise pärandi väärtustamine. Sõjamuuseum on kultuuri ja sõjaajaloo uurimiskeskus, mis kogub, säilitab, uurib, vahendab ning eksponeerib Eesti sõjaajalooga ja kaasaegse Eesti Vabariigi relvajõududega seotud materjale teaduslikel ja hariduslikel eesmärkidel, aidates nii hoida ühiskonna turvatunnet ning suurendada kaitsetahet.

Sõjamuuseum sai alguse 19. jaanuaril 1919. aastal, kui asutati Sõjavägede Ülemjuhataja kindralmajor Johan Laidoneri päevakäsuga asutati Eesti Vabastamise Sõja Muuseum. Pärast Eesti okupeerimist 1940. aasta suvel muuseumi tegevus lõpetati, kogude kasutuskõlbliku varustuse rekviveeris Punaarmee, osa eksponaate jagati teistele muuseumidele, osa viidi Venemaale ja palju hävitati.

Pärast Eesti taasiseseisvumist otsustati Viimsi vallavolikogu 5. märtsi 1993. a otsusega rajada Viimsi mõisa Viimsi valla muuseum, mis asus koguma eeskätt Johan Laidoneri isikuga seotud esemeid ja teavet. 26. veebruaril 2001. a asutati samas kaitseministri määrusega riigimuuseum Eesti sõjamuuseum – kindral Laidoneri muuseum, mis võttis üle vallamuuseumi ruumid ja jätkas selle loodud kogude täiendamisega.

1. Kogude poliitika eesmärk

Sõjamuuseumi kogude poliitika eesmärk on muuseumikogude läbimõeldud arendamine vastavalt põhimääruses ja arengukavas (Kaitseministri 10. 07. 2013. a määrus nr 41 „Eesti Sõjamuuseum – kindral Laidoneri muuseumi põhimäärus”, kaitseministri määruse muutmise akt 02.12.2015 nr 30 ja Eesti sõjamuuseumi – kindral Laidoneri muuseumi arengukava 2021-2025) sätestatud eesmärkidele. Kogude poliitika on raamdokument, mis määrab muuseumikogu arenguplaani ja reguleerib kogude moodustamist, säilitamist ja kasutamist.

Kogude poliitikat ajakohastatakse vastavalt vajadusele. Eesti sõjamuuseumi kogude poliitika on aluseks kogude iga-aastaste tööplaanide koostamisele.

2. Muuseumi koostöövõrgustik

Sõjamuuseumil on koordineeriv roll Eesti sõjaajalooga tegelevate muuseumide ja erakollektsioonide võrgustikus. 2010. aastal asutati sõjaajalooga tegelevate muuseumide ja kogude võrgustik Eesti Sõjaajaloo Pärand (edaspidi – ESAP), mis on sõjamuuseumi koordineerimisel tegutsev Eesti sõjaajaloo uurimise, jäädvustamise ja eksponeerimisega tegelevate eraõiguslike, ühiskondlike ja teiste muuseumide ja kogude ühendus.

Sõjamuuseum teeb lisaks ESAPile koostööd ka teiste erakogudega. Rahvusvaheline koostöö sõjamuuseumidega on tihe, peamisteks partneriteks on Soome Sõjamuuseum, Rootsi Armeemuuseum, Läti Sõjamuuseum ja Poola Sõjamuuseum.

Sõjamuuseum osaleb ka Rahvusvahelise Muuseumide Nõukogu (ICOM) relva- ja sõjaajaloo muuseumide rahvusvahelise komitee (ICOMAM) töös.

3. Kogumispõhimõtted

3.1 Kogumise eesmärk

Põhimääruse järgi on sõjamuuseumi üheks ülesandeks Eesti sõjaajalooliste materjalide ja mälestuste kogumine ning muuseumis arvele võetud museaalide säilitamine, konserveerimine ja restaureerimine. Muuseumi arengukava järgi aastateks 2021–2025 on muuseumi tegevuse üheks eesmärgiks Eesti sõjanduse ajaloo seotud esemete ja materjalide väljaselgitamine ning kogude täiendamine ja mitmekesistamine. Selle saavutamiseks toimub muuseumikogu täiendamine selgete kogumispõhimõtete alusel nii kaitseministeeriumi valitsemisala asutuste kui ka teiste partnerite abil. Kogumise eesmärk on toetada Eesti sõjaajaloo jäädvustamist ja eksponeerimist nii muuseumis kui ka väljaspool muuseumi ja selle kõrgetasemeline uurimine.

3.2 Kogude poliitika alusdokumendid

Sõjamuuseumi kogude poliitika lähtub muuseumi missioonist ja juhindub muuseumiseadusest, Rahvusvahelise Muuseumide Nõukogu (ICOM) vastavatest suunistest, muuseumide eetikakoodeksist, Kultuuriministeeriumi juhendist [„Muuseumikogu korralduse põhimõtete ja kogumispõhimõtete koostamise juhend 1.1“](#) (2014), dokumendist „Eesti Sõjamuuseumi arengukava 2021-2025“, Eesti sõjamuuseum – kindral Laidoneri muuseumi kogude haldamise kord (2019), sõjamuuseumi ohuplaanist ja väljakujunenud headest tavadest.

3.3 Teiste sarnaste lähipiirkonnas tegutsevate muuseumide kogude lühianalüüs

Sõjamuuseum on Eesti ainus riigimuuseum, mille kogumisobjektiks on Eesti sõjaajalugu. Sõjamuuseumi ei konkureeri teiste muuseumidega museaalide omandamisel, vaid teeb koostööd, aitab koostada teiste muuseumide sõjaajalooliseid näitusi, toetab ühiseid algatusi ja laenab teistelt muuseumidelt ja erakogudest esemeid eksponeerimiseks.

Kattumisi kogude komplekteerimise osas on **Eesti Ajaloomuuseumi** (sõjaajalugu osana üldisest ajaloo), **Eesti Meremuuseumi** (sõjategevus merel ja rannikul), **Eesti Rahva Muuseumi** (fotokogus on fotosid Eesti sõjaajaloost, kogusse kuuluvad ka mitmed Kaitseliidu ja kaitseväe auhinnad ning Eesti väeosade lipud), **Eesti Spordimuuseumi** (kollektsioonis on sõjaväesportiga seotud esemeid), **KVA Muuseumi** (tuli- ja külmrelvad, vormid, teenetemärgid ja laskemoonanäidiste kollektsioon), **Kaitseliidu Muuseumi** (fotod, Kaitseliidu vormid, teenetemärgid), maakondlike ja linnamuuseumidega, näiteks **Tallinna Linnamuuseumi** (ajalooliste relvade kogu), **Viljandi Muuseumi** (sõjaajalooline materjal, relvad ja vormid ning laskeauhinnad; sõjaajalooga seotud fotod, kindral Laidoneriga seotud materjal), **Saaremaa Muuseumi** (Saaremaaga seotud isikute relvad, teenetemärgid ja ordenid), **Järvamaa Muuseumi** (relvakollektsioon), **Narva Muuseumi** (vanem sõjaajalugu) ning **Eesti Sõjaajaloo Pärandi (ESAP)** võrgustikku kuuluvate muuseumidega. Lisaks on sõjaajalooga seotud esemeid mitmetes erakogudes.

3.4 Muuseumikogu täiendamise üldpõhimõtted

Sõjamuuseumi kogude täiendamise üldpõhimõtted tulenevad muuseumi põhimäärusest.

Muuseumikogu täiendamisel arvestatakse järgmisi põhimõtteid:

- sõjamuuseum kogub süstemaatiliselt Eesti kaitseväega seonduvat ainet;
- sõjamuuseum kogub Eesti sõjaajalooga seotud materjale;
- sõjamuuseum kogub kindral Johan Laidoneri ja tema perekonnaga seotud ainet;
- sõjamuuseum kogub Eesti sõjaajalooga seotud teiste riikide materjale;
- sõjamuuseum keeldub annetuse, kingituse, pärandi või tervikkogu arvele võtmisest, kui see ei vasta muuseumi põhimäärusele või kogude poliitikale;
- sõjamuuseum ei võta museaalina arvele annetust, kingitust või pärandit, kui selle üleandja esitab eritingimusi, mis on vastuolus muuseumi huvidega;
- sõjamuuseum ei võta arvele eset, mille säilitamiseks ja eksponeerimiseks puuduvad tingimused või eelarvelised võimalused;

- sõjamuuseum ei võta vastu esemeid, mis on väga kahjustunud ja mille restaureerimise võimalikkus on küsitav ning mille seisund võib kahjustada teisi hoidlas olevaid museaale;
- sõjamuuseum ei võta vastu esemeid, kui see on vastuolus seaduse ja/või [ICOMi eetikakoodeksi](#) põhimõtetega;
- sõjamuuseum ei võta vastu esemeid, mis on identsed või väga sarnased sõjamuuseumis või muudes mäluasutustes juba arvele võetud esemetega, välja arvatud juhul, kui ese on paremini säilinud või omab ajaloolist lisaväärtust;
- sõjamuuseum selgitab oma võimaluste piires välja kultuuriväärtusega eseme päritolu, et vältida omaniku tahte vastaselt tema valdusest välja läinud või teisest riigist välja viidud eseme museaalina arvele võtmist;
- sõjamuuseum arvestab eseme museaalina arvele võtmisel teiste sarnase ainevaldkonna muuseumide kogude poliitikatega;
- kõik muuseumikogu täiendamise otsused peavad olema kaalutletud ja põhjendatud, vastama kogude poliitika põhimõtetele ning vähemalt ühele eelpool nimetatud põhikriteeriumile või kahele lisakriteeriumile eseme väärtuse hindamisel.

3.5 Muuseumikogu hetkeseis ja täiendamise vajadused

Muuseumikogu hoiustamiseks on muuseumil kasutada ekspositsioonipind Viimsi mõisas, samas hoones asuvad ka fondiruumid. Esemete hoistamiseks mõeldud fondiruumid asuvad ka renditaval büroopinnal Priisle Äripargis. Lisaks renditakse Viimsis angaari suuremahuliste esemete (sõidukid, raskerelvad) hoiustamiseks ja eksponeerimiseks. Hoiupaigana kasutatakse kokkulepete alusel ka koostööpartnerite välialasid.

Sõjamuuseumi kogud jagunevad:

- **Ar: Arhiivkogu** – kogus on mälestused, sõjaajaloo teemaliste artiklite kogu, kaardikogu, dokumendid, tunnistused, diplomid ja kirjad, samuti isikute ja organisatsioonide kollektsioonid.
- **A: Esemekogu** – sisaldab unikaalseid esemeid. Kogus on Eesti kaitseväge ajalooline ja tänapäevane varustus, sõjaväelaste isiklikud esemed ja hinnalised esemelised autasud, näiteks soomusrongi nr 1 komandörile kapten Eduard Nepsile kingitud hõbedast õllekapp.
- **N: Faleristikakogu** – kollektsioonis on mitu unikaalset personaalkogu: kindral Johan Laidoneri teenetemärkide kollektsioon; kindralmajor Aleksander Tõnissoni

teenetemärkide kogu; II maailmasõja aegsed ordenid, medalid ja märgid; tänapäevased teenetemärgid, väeosade rinnamärgid jm märgid.

- **Fo: Fonoteek** – kogusse on koondatud salvestatud mälestused.
- **F: Fotokogu** – kogus leidub vabadussõja originaalfotosid, jäädvustusi Eesti kaitseväestja eestlastest NL armees.
- **K: Kunstikogu** – sisaldab sõjaväelaste portreesid, skulptuure, lahingustseene.
- **M: Mööblikogu** – sisaldab kindral Laidonerile kuulunud mööblit.
- **R: Relvakogu** – kogus on ajalooliste relvade kollektsioon, käsirelvad, mh KL staabiülemale Jaan Maidele 1940. annetatud nimeline mõõk; suurtükid, samuti alates 1990. aastate algusest Eesti kaitseväes kasutusel olnud relvad.
- **S: Sidevahendid** – kaitseväes kasutusel olnud sidetehnika.
- **T: Tekstiilkogu** – sisaldab Eesti parimat ajalooliste sõjaväevormide kogu. Küllalt suur, kuid mitte täielik, on Eesti kaitseväe vormitunnusmärkide kollektsioon. Sisaldab unikaalseid esemeid, näiteks Eesti okupeerimisel NL vägede poolt 1940. aasta suvel leitnant Hindoala poolt päästetud Sidepataljoni originaal lippu.
- **TV: Transpordivahendid** – Kaitseväes kasutusel olnud sõidukid.
- **Vi: Videoteek** – intervjuud ja sündmuste salvestused.
- **TEA: Abikogu** – koopiavormid, näitustel ja haridustegevuses kasutatavad esemed.
- **Raamatukogu** – erialakirjandus.

Kogude täiendamisel arvestatakse püsiekspositsiooni ja ajutiste näituste ning uurimistöö vajadustega.

- **Tekstiilkogu** – kogu täiendamisel on esmatähtis Eesti kaitseväe vormiriietuse, embleemide, sümboolika ja varustuse kogumine. Tähelepanu pööratakse taastatud kaitseväe vormiriietusele ja varustusele.
- **Faleristikakogu** – kogu täiendamisel on esmatähtis Eesti kaitseväega seotud materjalid ja Eesti sõjaajaloo seotud teiste riikide materjalid. Võimaluse korral peab juurde muretsema puuduvaid teenetemärke. Välisriikide teenetemärkidest huvitavad sõjamuuseumi need, mis on annetatud eestlastele.
- **Esemekogu** – kogu täiendamisel on esmatähtis kaitsevälase isikliku varustuse näidiste kogu täiendamine, sidevahendite kogu täiendamine ning välismissioonide materjalide kogu täiendamine.

- **Relvakogu** – kogu täiendamisel on esmatähtis Eesti kaitseväge relvastus ja Eesti territooriumil opereerinud teiste riikide sõjavägede relvastus.
- **Fotokogu** – kogu täiendamisel on esmatähtsad fotod teenistusest kaitseväes; sündmused, lahingud, tseremooniad, õppused jms. Vastu võetakse ka negatiive, digitaalseid fotosid ja paberfotode digikoopiaid (tingimusel, et muuseumile antakse õigus teoseid reprodutseerida ja publitseerida), mis on täienduseks muuseumi fotokogu kollektsioonide terviklikkusele või mis kajastavad muuseumi tegevust. Muuseum ei võta reeglina kogusse fotosid, millel andmed üldse puuduvad või mille fotograafiline kvaliteet on kesine.
- **Arhiivkogu** – kogu täiendamisel on esmatähtsaks dokumendinäidiste, isikukogude ja erialakirjanduse unikaalsete köidete kogumine. Vastu võetakse ka digitaalseid dokumente ja dokumentide digikoopiaid (tingimusel, et muuseumile antakse õigus neid reprodutseerida ja publitseerida), mis on täienduseks muuseumi arhiivkogu kollektsioonide terviklikkusele või mis kajastavad muuseumi tegevust.
- **Videoteek ja fonoteek** – muuseum kogub sõjamälestuste video- ja helisalvestusi (intervjuusid), mis on legendeeritud ja/või transkribeeritud.

3.6 Muuseumikogu täiendamine

Muuseumikogu täiendatakse ostude (muuseumikogu täiendamise komisjoni otsusel), annetuste ja kogumiskampaaniate teel ning kaitseväest mahakantavate esemete valiku teel (kaitseministri käskkiri 30.09.2010 nr 368, kaitseministeeriumi valitsemisel oleva riigivara kasutamise ja käsutamise kord). Sõjamuuseum korraldab vajadusel kogumiskampaaniaid ja -ekspeditsioone.

3.7 Museaalide väljaarvamine ja hoiule võetud eseme tagastamine

Museaalide väljaarvamine kogust toimub muuseumiseaduses sätestatud korras ja Kultuuriministeeriumi poolt koostatud juhendis [„Nõuandeid museaalide muuseumikogust väljaarvamise korraldamisel“](#) toodud põhimõtete järgi.

4. Kogud ja nende kasutamine

4.1 Muuseumikogu kasutamine

Urijatel ja külastajatel on võimalik tutvuda sõjamuuseumi kogudega Eesti muuseumide andmebaasis MuIS. Põhjendatud huvi korral on võimalik esemeid etteteatamisega hoidlast välja tellida. Näitustele laenutatakse sõjamuuseumi museaale sobivate turva- ja säilitustingimuste olemasolul. Fotodest on võimalik tellida digikoopiaid.

4.2 Digiteerimistöõde korraldus

Pikaajalises perspektiivis muuseumikogu digiteeritakse vastavalt muuseumi arengukavas seatud eesmärkidele ja muuseumi peavarahoidja koostatud digiteerimisplaanile.

4.3 Ruumid ja säilitustingimused

Ligipääs muuseumikogule ja selle kasutamine on kooskõlas säilitamise ja järelevalve vajadustega, et tagada museaalide pikaajaline säilimine.

4.4 Turvalisus

Muuseumi hoonetes on ööpäevaringne tehniline valve. Uurijad hoidlatesse ei pääse.

Lisad

Kogud arvudes

Eesti sõjamuuseumi kogud sisaldavad (01.09.2020. a. seisuga):

- üle 30 000 foto ja negatiivi;
- 2812 vormi ja nende osa;
- 1160 ühikut märkide kogus
- 961 eset esemekogus
- 855 eset relvakogus;
- 32 eset transpordivahendite kogus;
- 25 000 säilikut arhiivkogus;

lisaks

- 10800 erialaraamatut raamatukogus.

Kokku oli kogudes 2020. aasta 1. septembri seisuga umbes 85 000 museaali. MuISis on kirjeldatud 30028 museaali, neist digikujutisega 19521 objekti.